

KUTADGU BİLİĞ'DEN KAYNAKLANAN OKAN ADI HAKKINDA

Ceval KAYA *

Özet

Türkçe kişi adlarının kaynaklarından biri de tarihî metinlerdir. Türkiye’de Türkolojinin emekleme çağında bulunması, soyadı kanununun kabulü ve Türkçecilik cereyanının eş zamanlı olması, kişi adları seçiminde bazı sorunları da beraberinde getirmiştir.

Tarihî metinlerin taranmasıyla ortaya çıkan sözlükler ve dizinler kişi adlarının seçiminde kaynak olmuştur. Ancak, taramaya esas olan metinlerde kelimeler yanlış okunmuşsa bu yanlışlık kişilere ad verilmesinde de aynen devam etmiştir. Kelimenin okunuşu sonradan düzeltilse bile, kişi adını bir daha düzeltmek mümkün olmamıştır. Böylesi isimlerden biri de *okan* kelimesidir. Bu kelime *ugan* sözüne dayanır ve *oğan*, *ogan*, *oğan*, gibi varyantları da vardır. Bildiride bu konu tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Kutadgu Bilig*, Karahanlı Türkçesi, Yusuf Has Hacib, okan, ugan, Türkçe isimler.

ABOUT THE NAME OKAN WHICH STEMS FROM KUTADGU BILIG

Abstract

One of the sources of the Turkish names is the historical texts. The fact that the developing period of Turcology, the approval of the Surname Law, and Turkish Language Revolution movement have taken place simultaneously in Turkey, brought about the difficulty of choosing the names of individuals.

The dictionaries and indexes, which emerged through the searching historical texts, have been a great source in the choice of individual names. However, if the words were not read correctly in the texts which are searched, the error continued in the names as well. Even if the reading of the words were corrected later on, it has not been possible to correct the individual names. One of these names is Okan. This word is based on the word *ugan* and has such variants as *oğan*, *ogan*, *oğan*. This topic will be discussed In this paper.

Keywords: *Kutadgu Bilig*, Qarakhanid Turkic, Yusuf Khas Hajib, Okan, Ugan, Turkish Names.

* Marmara Üniversitesi

Giriş

Türkiye’de kişilere ad verilirken çok zaman aile büyüklerinin isimleri tercih edilmektedir. Bu usul eskiden daha yaygındı. İkinci bir uygulama, yaygın isimleri vermektir. Her iki durumda da tercih edilen isimler kuşaktan kuşağa aktarılmış, çoğu dinî özellik taşıyan yabancı kökenli adlardır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye’de Türkçülük akımı doğdu ve gelişti. Aynı yüzyılda Avrupa’da modern bir bilim olarak Türkoloji’nin temelleri atıldı. Türkçülük akımı, Türkoloji’nin ulaştığı sonuçlardan beslendi, bunun karşılığında millî bir bilim dalı olarak Türkoloji’nin Türkiye’de gelişmesinin önünü açtı.

Türkoloji’nin ulaştığı sonuçlar, başlıca, tarih ve dil alanında oldu. Geçmişin sis perdesi aralandıkça Türkçenin Osmanlıcadan ve Çağataycadan ibaret olmadığı anlaşıldı. Uzak geçmişte yaşamış soydaşlar ve dildaşlar keşfedildi. 20. yüzyılın eşiğine gelindiğinde bilinen en eski Türkçe metin *Kutadgu Bilig* idi. 19. yüzyılın sonunda Orhon yazıtları çözümlenip yayımlandı. 20. yüzyılın başında Uygur metinleri ele geçirildi. İlk defa olarak Müslüman olmayan ataların dilleriyle tanışıldı. Aynı yüzyılın ikinci on yılında *Divanü Lugati t-Türk* keşfedildi. Sonuçta, Türk yazı dilinin tarihi üç dört asır geriye götürüldü.

Hızla parçalanmakta ve batmakta olan Osmanlı İmparatorluğunda aydın kesim, uzak geçmişine yöneldi. Bu, biraz ümit, biraz da Osmanlının mensup olduğu kültür çevresinden bir kaçıştı. Osmanlının yerine Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulunca, Türkçülük, çağdaşlaşma ve millîleşme noktasında devlette dayanak buldu. Bu sırada devrimler yapıldı. Bunların en önemlisi yazı devrimiydi. Bu, dil devrimiyle desteklendi. 1934’te soyadı kanunu çıkarılarak kişilerin ön adlarından başka bir de aile adı almaları sağlandı.

Yeni yazılı belgelerin keşfedilmesiyle batıda Türkoloji yeni bir ivme kazandı. Türkiye’de ise, bu millî bilim dalı kurumsallaştı. 1924’te İstanbul Üniversitesine bağlı olarak Türkiyat Enstitüsü kuruldu. Yeni ele geçen metinlerin söz dağarcıkları Türkiye’de de aydınların ilgisine sunuldu. Eski Türk tarihine ait veya yeni bulunan eserlerde geçen bazı kelimeler kişilere isim veya soy isim olarak verilmeye başlandı. Fakat, o yıllarda Türkoloji henüz emekleme çağındaydı. Eski metinler yorumlanırken birçok yanlışlıklar da yapılıyordu. Bu da, ister istemez, bu yanlışlıkların isimlere yansması sonucunu doğurdu.

Konu

Bildirimde üzerinde duracağım *Okan* ismi de bu tür adlardan biridir. Bu isim, hem ad hem de soyadı olarak epey yaygındır. Aynı şekilde, kullanım yaygınlığı daha az olmak üzere bu isme az-çok benzeyen şu adlar da bulunmaktadır: *Ogan*, *Oğan*, *Ugan*, *Uğan*.¹

1 Bu isimleri ad veya soyadı olarak taşıyan birkaç tanınmış kişiyi hatırlayalım: Tanju Okan (ses sanatçısı), Okan Bayülgen (gösteri sanatçısı), Okan Baba (Türkolog), Ogan Aydın (ses sanatçısı), Zakir Kadiri Ugan (çevirmen), Hakkı Uğan (yazar), Mehmet Raif Ogan (yazar), Aziz Oğan (müzeci).

